

Berichten uit boekenland

Over een rondleiding door de werkkamer van Harry Mulisch, een beeldenroute, de komende leescampagnes, de boekenverkoop, recente beurzen en veilingen, de eerste boekenbeurs van het seizoen, het oudste psalmboek van Nederland, een ontdekking in Noord-Frankrijk en afscheid.

Door Kees van Rixoord

Studie, intellect en belezenheid

Lezers van *Boekenpost* kregen twee nummers terug de mogelijkheid om een rondleiding mee te maken door de werkkamer van Harry Mulisch. Zijn dochter Frieda verzorgde de excursie tijdens het Harry Mulisch Festival, exact vier jaar na het overlijden van de schrijver die zichzelf eens 'De Grote Eén' noemde. Een van de abonnees die hadden ingetekend op de lezersactie was Joop Berding. Hij vertelt over zijn band met Mulisch en over de rondleiding door zijn werkkamer.

'Ik zou mezelf geen fanaat noemen, wel heb ik het meeste van Mulisch gelezen. Wat me aanspreekt, is zijn verteltrant en de bronnen die hij in heel wat werk gebruikt. Die zijn veelal historisch, zoals het klassieke Griekse denken en de mythologieën, en meer recent de Tweede Wereldoorlog. Ik vind zijn verhalen, zoals 'Sergeant Masuro' en 'De grens' erg goed. Vanuit historisch-biografisch oogpunt is *De zaak 40/61*, over het Eichmann-proces begin jaren zestig in Jerusalem, een belangrijk boek', vindt Berding.

De werkkamer van Mulisch zien vond hij een bijzondere belevenis. 'Het gaat om een privévertrek. Al is de bewoner niet meer in leven, toch voelt het alsof je een stap in zijn leven zet. Het vertrek heeft echt de sfeer van een werkkamer, door de vele boekenkasten en bureaus werd het schrijven bijna tastbaar. Wat me ook opviel was hoe geordend de kamer is, of eigenlijk moet ik zeggen: de drie ruimtes die samen de werkkamer vormen. Het kleine gedeelte met de fauteuil, met uitzicht op de kade, omgeven door an-

In de werkkamer van Mulisch.

tiëke filosofie. Dan de grote zit- annex boekenkamer, met keurig ingedeelde kasten: over de oorlog, daarnaast een afdeling Goethe, en ga zo maar door. Dit alles afgewisseld met kunstvoorwerpen. Ten slotte de schrijfkamer met twee bureaus, een voor de essayistiek en een voor "het echte werk", de romans. Met ook de beroemde pijpen én, heel bijzonder, een kast met de typoscripten van zijn werk, chronologisch geordend. Op speciaal verzoek mocht ik door het typoscript van *De zaak 40/61* bladeren en dat vond ik, ook kijkend naar de handgeschreven correcties, zonder meer indrukwekkend. Al met al ademden deze kamers een geest van studie, intellect en belezenheid.' Voor Joop Berding is er een wereld opengestaan. 'Mede dankzij de verhalen van Mulisch' dochter Frieda. Als lezer realiseer je je niet zo gauw dat de auteur ook "gewoon" vader was en Frieda gaf een leuk inkijkje in hoe het er wat dat betreft aan toeging. Mijn indruk was dat Mulisch zijn kinderen veel vrijheid gaf. Frieda wees op belangrijke voorwerpen in de kamer en gaf daar een toelichting bij. Ze vertelde ook wie er aan huis kwamen, zoals Jan Hein Donner, Hans van Mierlo en andere bekende Nederlanders.'

De typoscripten maakten de meeste indruk. Berding: 'Ik kon me Mulisch wel voorstellen

achter zijn typemachine. Uiteindelijk gebruikte hij trouwens ook wel een laptop. Voor een schrijver is dat waar het allemaal om gaat: je verhaal op papier krijgen. De mappen met daarin al die volgetikte vellen vormen echt een stuk tastbare geschiedenis.'

De lezersactie van *Boekenpost* vond Joop Berding verrijkend en voor herhaling vatbaar. Heeft hij nog andere grote wensen? 'Ik heb verschillende literaire helden en heldinnen, zowel Nederlandse als anderstalige. Een plek die ik heel graag eens zou willen bezoeken is Godrevy Lighthouse in de St. Ives Bay in Cornwall, Engeland. Deze vuurtoren was de inspiratie voor *To the Lighthouse* van Virginia Woolf, en zij is mijn literaire heldin bij uitstek. De vader van Virginia, Leslie Stephen, huurde in de zomer in St. Ives een huis, Talland House, dat uitzag over de baai. Het lijkt me magisch, om het zo maar eens uit te drukken, om datzelfde uitzicht te ervaren.' Of er ooit nog eens een lezersactie naar Cornwall komt? Wie weet...

Daar staat het...

Een groot aantal personages uit kinderboeken en -versjes zijn vereeuwigd in een standbeeld. Bijvoorbeeld Dikkertje Dap, Kettelbinkie, Paddeltje, Nijntje, Jip en Janneke,